

Az anyagot gyűjtötte és a kötetet szerkesztette:

dr. Irk Ferenc
címzetes egyetemi tanár

A bevezető tanulmány szerzője:

dr. Gödöny József
címzetes egyetemi tanár,
az Országos Kriminológiai és Kriminológiai Intézet igazgatója

Kiadásért felelős:

dr. Gönczöl Katalin,
az MTA Magyar Kriminológiai Társaság titkára

Gödöny József:

Irk Albert, a tudós tanár

1. Főbb életrajzi adatok

1884-ben a Brassó melletti Csernátfalun született. Iskoláit Brassóban kezdte el és Kolozsvárott fejezte be, 1908-ban. 1910-11-ben — részben állami ösztöndíjjal, részben saját költségén — külföldön képezte magát tovább. Elsősorban a berlini Humboldt egyetemen Franz Liszt kollégiumában folytatott tanulmányokat a büntetőjogi tudományok területén. 1912-ben miniszteri fogalmazói gyakornokká nevezték ki a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumba. 1913-tól a kolozsvári egyetem magántanára, 1917-től nagyváradi jogakadémiai tanár. 1922-1950 között Pécsen, az egyetem jogi kara büntetőjogi tanszékének első professzora. Az 1924-25. és 1935-36-os tanévekben a jog- és államtudományi kar dékánja. 1936-1949 között a MTA levelező tagja. 1989-ben rehabilitálták. 1952-ben Pécsen halt meg.

Tevékenysége négy nagy területre összpontosult. A tudományelméleti munkásságon belül a büntetőjog, a kriminológia és a nemzetközi jog keretein belül alkotott. Ezekhez járult negyedikként mintegy három évtizedet átölelő pedagógiai tevékenysége.

Önálló formában megjelent kriminológiai és büntetőjogi munkáinak, publikációinak nagy része még Pécsre kerülése előtt, a század második évtizedében született. Pécsi időszakához kötődnek viszont büntetőjogi elemző monográfiái. Ezek között is első helyen szerepel a több évtizedig tankönyvként szolgáló főműve. Itt írta meg a nemzetközi jog témakörében is több dolgozatát, illetve kismonográfiáját. Ugyancsak itt készítette el 1937-es akadémiai székfoglaló értekezését "A büntetőjog racionális és irracionális elemei" címmel. A huszas-harmincas években lényegében összefoglalta, rendszerezte korábban megjelent munkáiban napvilágot látott nézeteit.

Büntető eljárásjogi munkásságának kiemelkedő darabja az 1931-ben megjelent "A büntető perjog vezérfonala" című tankönyve.

"Kriminológia I. Kriminológia" c. 1912-ben megjelent monográfiájában Magyarországon elsőként foglalta rendszerbe korának kriminológiai irányzatait, nézeteit. Segédkönyvként a szakemberek mind a mai napig alapműként forgatják. Fiatalkorában szerzett kriminológiai ismeretei későbbi, büntetőjogi munkáinak szemléletében is visszatükröződnek.

Nemzetközi jogi munkássága az első világháborút követő évtizedre összpontosul. Nemigen ismert és elismert, bár úttörő jellegű. Az ENSZ előszervezetének, a Nemzetek Szövetségének jelene és jövője különösen sokat foglalkoztatta. A Párizs környékén kötött békeszerződésekkel soha nem volt elégedett. A kor váltoásaival együtt — legalábbis látszólag — érdeklődése eltávolodott a jogterületről, bár nem teljesen. Ezt bizonyítja, hogy utolsó, nyomtatásban megjelent tanulmánya: az 1943-as keltezésű "Háború vagy béke" épp e területen mozog.

2. Irk Albert, a tanár szubjektív szemszögből

Irk Albert professzor érdekes és figyelemreméltó személyiség volt. Nagyon szikár, idős korára is teljesen fekete haját középen elválasztva viselő, szemüveges, szigorú tekintetű, kevés mosolyú ember volt. Így inkább a vele szemben álló kíváncsiságát és ugyanakkor tiszteletet is sugalló titokzatos személyiség benyomását keltette. Előadásmódja is kimértnek és száraznak tűnt. Nemzetközileg is ismert büntetőjogi tankönyve, amely évtizedeken át a Pécsi Erzsébet Tudományegyetemen a büntetőjogi ismeretek megszerzésének alapja volt, mindig előtte feküdt előadásai alatt. A kezdő joghallgató azt hihette, hogy híres professzora csak felolvassa könyvét. Rövidesen azonban rájött, hogy ez nem így van. A szikás, kimért beszédű professzor világosan, egyszerűen, sokszor humort sem sajnálva adta elő a legbonyolultabb témákat is, hogy a hallgató nem tudott szabadulni a mondanivaló vonzásából. Így érte el, hogy hallgatói szinte magától értetődőnek vették gondolatait és elfogadva azokat, lelkes híveivé válva azok megvalósítására törekedtek. Minden esetre a hallgatók már rövid idő múlva érezték, hogy egy kiemelkedő személyiség, szellemiség hatása alá kerültek.

Vizsgáztatási módszere is sajátos volt. Bár — a dolgok rendje szerint — féltek a hallgatók nála vizsgázni, de ugyanakkor ritkán vitatták a minősítés igazságosságát. Hallgatói tudták ugyanis azt, hogy a legteljesebb tárgyilagossággal és igazságossággal értékeli teljesítményüket. Azt is látták, hogy professzoruk a vizsgák során nem azt kutatja, hogy mit nem tanultak meg, hanem azt, hogy mit tudnak, milyen a jogászai gondolkodásuk, önállóan hogyan érvelnek. Ezért rendszerint olyan átfogóbb kérdéseket tett fel, amelyek a jelölt ilyen tulajdonságainak megismerését számára lehetővé tették. Többször előfordult, hogy olyan jelölteket, akik a feladott kérdéstről — mivel azt netán kellően nem ismerték — a felelet során ahhoz szorososan kapcsolódó más témára tértek át és azt kiválóan kifejtették, feleletüket nem szakította félbe, hanem jó vagy kiváló minősítésben részesítette, mosolyogva

megjegyezve azt, hogy aki ilyen teljesítményre is képes, az kiváló jogászai képességekkel rendelkezik. Az előadásaira nem járó (ügynevezett mezeli hallgatókat), szorgalmat nem tanusító, a tanulmányaikat lenéző, félvállról vevő vizsgázókat nem szerette, s velük szemben a szigorúság különleges mértéke érvényesült.

Dr. Irk Albert igazi tudós lévén, szívügyének tekintette a tudományos utánpótlás biztosítását. Éles szemmel, jó érzékkel ki tudta választani hallgatói közül azokat, akik elméleti érdeklődésűek, nagyobb teljesítményre képesek, és egyúttal a büntetőjogi tudomány művelői lehetnek. Ennek során nemcsak saját tanszéke oktatói utánpótlására volt tekintettel, hanem általában a büntetőjog tudománya érdekeire is. A számbajöhető hallgatók továbbképzése, segítése érdekében olyan feladatokat is vállalt, amelyek közvetlenül nem terheltek volna. Így Budapesten levő könyvtárából saját költségére lehozatta — mint ahogy a szerzővel is tette — a szükséges, ritka, egyébként nehezen hozzáférhető idegen nyelvű irodalmat és ezzel nemcsak a tudomány, a tudományos kutatás minőségének emelését segítette, de arra is nevelte kezdő kutatóit, hogy a tudomány fejlesztésében nem a rang, hanem a tudás, a közös munka az elsődleges.

Egy ilyen megemlékezés előszavát író volt tanítvány szükségképpen csak szubjektív lehet professzora megítélésében. Igaz meggyőződés szerint azonban ez nem lehet hiba, különösen nem olyan esetben, amikor egy nemzetközi hírű tudósunkról van szó, aki saját tudományos életemet is meghatározta azáltal, hogy tudományos pályázatra ösztönzött, amelyet megnyertem, hogy meggyőzött: egyetlen addigi elmélet, felfogás — mégha egyeduralkodónak tűnik is — sem megdönthetetlen, hogy felkeltette érdeklődésemet a kriminológia iránt, amelynek jelentőségét a büntetőjog szempontjából is felismerte és annak általában nagy jövőt jósolt.

Befejezésül csak azt kívánhatom a jövő nemzedéknek, a jog, a jogi tudomány iránt érdeklődőknek, hogy sok ilyen nagy tudású, önzetlen tudósa legyen ennek az országnak.